

Ačhilom Romňi

Tera Fabiánová

Somas terňi čhaj a khere samas bare čore. But čhave, o dad amenge muľa, samas buter bokhale sar čale.

Phenel jekhvar e daj: „Marjenko, mri čhaj, phenás tuke vareso. Av ča andro kher, phand o vudar, te na o Roma šunen. Vakerenas o romňija, kaj tut adađives avela te mangavel o Gejzas, o phivlo, so nadur bešel amendar. Sar džal pašal amari dvora, furt o jakha pre tute čhivel.“

A pales phenel mri daj: „Joj, mri čhajori, mangav tut šukares, te tut čačas mangavela, ča dža pal leste, ma phen, hoj na! Hino lačo lavutaris, love zake-rel. Hin les kher. Choča mange šigitineha dareso. Sam čorore, o kher amenge čhordol.“

„Joj mamo, pal kajso phuro te džav? Hin les čhave, mato phirel, darav lestar. Peskra romňa andre phuv thođa! Rikoňi daj les hin. Me les na kamav!“

Jsem pořád Romka

Tera Fabiánová

Přeložila Helena Sadílková

Byla jsem mladá holka a doma nás bylo hodně dětí. Kopec dětí, táta nám umřel, bývali jsme víc hladoví než sytí.

Jednou mi povídá máma: „Marjenko, holčičko, potřebuju ti něco říct. Pojď, prosím tě, dovnitř, a zavři dveře, ať nás nikdo neslyší. Ženský si povídaly, že si tě dneska přijde namlouvat Gejza, ten vdovec, co bydlí kousek od nás. Kdykoli jde okolo, nemůže z tebe oči spustit.“

A pokračovala: „Děvenko moje, moc tě prosím, jestli opravdu přijde, neodmítej ho! Je to dobrý muzikant, vydělává peníze, má barák. A my třeme bídu s nouzí, střecha děravá, aspoň mi trošku vypomůž.“

„Ale mami, to se mám vdát za takového dědka? Vždyť už má děcka! Ožirá se, svoji ženu přivedl do hrobu. A jakou má hroznou matku! Mám z něho strach, nechci ho!“

„Joj, mri čhaj, ma ker mange bida! Me džanav, kaj terňi sal, afe ča dikh, sal čorori, nane tut ča o gulo Del the e dajori.“

Ada sas tosara. Pre raťate čačas man avľa te mangavel koda beng, kaj les o Del te mare! Ande mol, paľenka u savore Roma amenge avle pre dvora. Ča mandar na phučľa ňiko, či les kamav, vaj na. Choľatar pre mande o renti čhingerďom. Mište andre mande o jilo na čhindíľa, avka rovavas.

O romňija manca pen dokerenas: „Pre kaste užares? Ko tut lela? Aňi lepedica tut nane a baripen čhines!“

Jekh phenda: „Mukhen la, nane la godi, mek hiňi terňi.“

Chale, pile a pen rozgeje. Leskeri daj the jov, mato sar baličo, man cirde-nas, kaj te džav lenca khere ke lende.

Miri daj sig sig phandľa mange o perňicici: „Čhiv pro phiko a dža, m'av diliňi! So roves? Na džas dur, ča pre teluňi sera.“

Me džavas rovindos, e perňica mange pro phiko. Avľom andre lengero kher, o čhave churde trin, tel o pindre mange denaškernas u rovenas.

Phenel mange leskeri daj: „Kadať pre kada vados soveha, čhiv o perňici kodoť.“

„Ach bože, holka, netrap mě! Já vím, že jsi mladá, ale sama víš dobře, jak na tom jsme: jsi chudá, nemáš nic, jen toho Pánaboha a mě.“

To bylo ráno. Navečer za mnou opravdu přišel ten prevít, kéž by ho pán Bůh potrestal! Donesli víno, kořalku, a k nám na dvůr se nahrnuli všichni Romové. Jenom mě se nikdo nezeptal, jestli ho chci nebo ne. Vzteky jsem na sobě roztrhala šaty. Brečela jsem, že se mi málem srdce rozskočilo.

Ženské se se mnou hádaly: „Na koho to čekáš? Kdo si tě vezme? Nemá ani nit a bude ze sebe dělat dámu!“

Jedna z nich povídá: „Nechte ji, vždyť nemá rozum, je ještě mladá.“

Najedli se, napili a rozešli. A ti dva mě začali tahat k sobě domů – on, ožralý jak prase, a jeho matka. Máma mi hned zabalila peřinu: „Přehod' si ji přes rameno a jdi, nedělej hlouposti! Co pláčeš? Však nejdeš nikam daleko, jenom na druhéj konec vesnice.“

V slzách jsem je následovala, peřinu na zádech. Přišli jsme domů, tam tři malé děti, nudle u nosu, pletly se mi pod nohama.

Jeho matka mi povídá: „Hoď si to sem na postel, tady budeš spát.“

Me čhidom o pora, jov pes thoda te sovel. Me terđuvav, gondofinav mange: Kaj kadaj leha sovava! Me leha te dživel – na dživava! Dikhav pašal mande, e blaka sas phundradī. Hup, chuřilom preke. Denař andro veř!

Denařtom ke mri bibi, so beřelas andre aver gav. Sar man dikhla, ta řori daraņa mandar. Somas řhingerđi, rovlardī.

„Jaj, so pes ařhila, hoj avka raři avla? ři na muľa dareko?“

„Na muľa ňiko, řa me denařtom kheral. Kerde mange mangavipen a me les na kamav!“

„Kas?“

„Le Gejzas, so nařirla e romņi leske muľa. Garuv man řa darekhaj, bo man murdarava. Leha na dživava!“

„Jaj, mro Devloro, kames mange bida pro řero? Kampel mange, kaj adaj pes manca te aven te dokerel? Bari rikoņi familija! So tri daj kerđa, kaj tut pal leste diņa?“

„Bibi, sar o dad muľa, ta e daj mangla lendar kejřen love a nane la sostar pale te del. řunavas, sar e phuri phenlas: den la pal o Gejzas, ařhola savoro andre familija.“

Polořila jsem si peřinu na postel a on si lehl, ře jde spāt. Stojím tam a v duchu si říkám: S tímhle spāt nebudu ani náhodou. A řít s ním – ani za Boha! Rozhlédnu se kolem, okno bylo otevřenė. Hop, vyskořila jsem ven. A honem do lesa!

Utekla jsem k tetė, která bydlela ve vedleřší vesnici. Úplně se chudāk lekla, kdyř mě uvidėla. Byla jsem celā roztrhanā, ubreřenā.

„Co se proboha stalo, řes přebėhla takhle uprostřed noci? Snad někdo neumřel?“

„Ne, neumřel, utekla jsem z domova. Přebystali mi zāsnyby, ale já ho nechci!“

„Koho?“

„Gejzu, co mu před nedávnem umřela řena. Prosím tě, schovej mě někam. Neř s ním řít, to se radři rovnou zabiju!“

„Holka blāznivā, do řehos mě to namořila? Copak mám zapotřebí, aby se sem se mnou přiřli hādat? Takovā přiřernā rodina! Co to tu tvou mām napadlo, ře tě chce dāt zrovna jim?“

„Kdyř tāta umřel, pūřčila si od nich peníze a teď jim to nemá jak vrātít. Slyřela jsem, jak jí ta starā říkala: vdej jí za Gejzu a vřechno zūstane v rodině.“

„Adaj nařti ařhos,“ phenel e bibi. Gejla andro paluno kher, andre burņik mange sikhavel love. „Diřha, le lovore, e mařina džala maj, denař ke miro řhavo, ko Jořus, andre řechiko. Le atresis, garuv, ma nařav!“ A pales mange phenel: „Siđar, dža imar, bo maj džala e mařina.“ Mek mange řhinda kotor maroro pro drom.

Denařtom. Korkori, pindrangi, řak e roklřica the e bluzka pre mande. Korkorori andro baro svetos.

Avlom andre kajso gavoro, phuřavas, kaj som te džal, sikhavavas le Jořuskro atresis. Avka man dochudņom andro statkos. Phuřavas le rajestar, kaj kadaj keren o Roma. Hoj hine mange narodi, hoj len rodav. Hoj the me kamav kadaj buři te kerel.

O raj sas chořamen: „Gejle het, banda cigānskā!“

Och, och, och, so kerava? Kaj len arakhava? „Joj, bare raja, mukh man kadaj te sovel varekhaj. Avri som khiņi. Imar rat, kaj džava? Darav! Tosara mange džava řukares.“

„Kodoj dža!“ sikhada le vasteha pre mařtalņa. „Hin odoj phusa, sov. Tosara tut adaj mi na dikhav!“

„Tady ale zūstat nemūřeř,“ povídā mi teta. Zařla dozadu, na dlani jí leři peníze. „Na, vezmi si to, za chvíli jede vlak, utečeř do řech za mým klukem, za Jořkou. Tady mář adresu, někam si jí schovej, ať jí neztratíš!“ A pak uř povídā jen: „Tak honem, dělej, nebo ti to ujde.“ Jeřtě mi stihla na cestu ukrojít kus chleba.

A tak jsem utekla. Samotná, bosā, na sobė jen halenku a sukni. Sama samotná do dalekého řvėta.

Dostala jsem se ař do tė sprāvnė vesnice, cestou jsem lidem ukazovala lřstek s adresou. A tak jsem dorazila ař na statek. Statkāře jsem se ptala, kde tady dělāř Romovė. ře to je moje rodina, ře je hledām. A ře i jā bych tu řtėla pracovat.

Statkāř byl hned celý rozřilený: „Uř odtāhli, banda cigānskā!“

Ajajaj, co budu dělat? Kam je pūřdu hledat? „Prosím vās, pane, nechte mě tu někde přeřpat. Jsem strařně unavenā. Je uř noc, kam bych teď řla? Bojím se. Hned ráno zas vyrazím dál.“

Gejľom paš o gurumňa, pašľom mange. Jaj mro Del, savi som čorori! Aňi lovore, aňi te chal! A na džanav, kaj te džal! Avka zasučom bokhatar.

Tosara ušťav andal o phusa avri, dikhav angle mande rakles. Diňa o jakha avri. Darandľa mandar. Žuže phusa somas andro bala.

Me leske phenav: „Ta so dikhes?“

Musaj leske vakerde, ko som, bo phenda: „Tumare cigáni denašte, e buťi lenge khandelas!“

Paľis dikhel pre mande, phenel: „Jaj, koda kalo andľelis!“ A kamel man te chudel.

„De man smirom, bo maj dikheha! Ma mišťin tuke, som romaňi čhaj, ale som paťivalľi! Tu tuke mandar beš, bo sal gadžo a me som romaňi!“ Diňom te rovel a rovindos leske phenavas, so pes manca ačhiľa.

Mišto na chudňa the jov te rovel, sar man šunelas. Dikhľom, hoj les hin lače, jileskere jakha.

„Ma dara,“ phenda, „sal lači, sal šukar, ajsi romňi mange kampil.“

Anda man khere ke lende. Leskeri daj diliňaloľas, sar man dikhľa. Rovelas, koškerlas: „Anes mange andal o verdan cigánku! Kajsı ladž! So phenena o nipi andro gav?“

„Tak si vlez támhle!“ ukázal rukou na mašťal. „Je tam sláma, tak tam teda přespi. Ale ráno tě tu nechci vidět!“

Šla jsem za kravami a lehla jsem si. Ach můj Bože, co si počnu? Nemám ani peníze, ani nic k jídlu. Kdybych alespoň věděla, kam jít! A tak jsem hladová usnula.

Ráno vstávám a přede mnou stojí kluk, Nerom. Vyvalil na mě oči. Lekl se mě. Hlavu jsem měla plnou slámy.

„Co koukáš?“ povídám mu.

Určitě mu řekli, co jsem zač, protože si řekl: „Vaši cigáni utekli, práce jim smrděla!“

Pak se na mě zadíval: „Jsi jako černý anděl!“ a chce mě chytit.

„Nech mě být, nebo ti ukážu! Nemysli si, jsem cikánka, ale nejsem žádná kurva. Koukej se ode mě držet dál, patříš mezi gádže a já mezi Romy!“ Pak jsem se rozbřečela a vyprávěla mu, co se mi stalo. Jak mě tak poslouchal, málem se rozbřečel taky. Všimla jsem si, že má hodné, soucitné oči.

„Ničeho se neboj,“ řekl, „jsi hodná a moc hezká, přesně takovou ženu bych potřeboval.“

Rovelas, vičinlas pre mande: „Vypadni, ty cikánko!“

Me ča terďuvav sar kašť.

O raklo – o Frantas leske o nav – man chudľa vastestar u phenel peskera dake: „Ňikhaj na džala, mamó. Joj nane phuj čhaj, feder hiňi sar chočsavi rakľi!“

E gadži ča o vasta phagerelas: „So laha kames? So tut laha chal?“

„Me laha dživava. Som dospelo, man Ňiko godľi na dela, so som te kerel! Man hin miri godľi.“

Leskeri daj mek goreder roviben thoďa. „Te la kames, ta tuke laha dža adarig! Andre miro kher otrhaná cigánka na bešela!“

Dikhľa pre mande: „Užar! Beš tele! Ma dža Ňikhaj! Avka laha našťi džas maškar o ľudos! Andro romane patave.“

Chudňa e taška, denašťa avri.

O raklo man furt ľikerlas vastestar, čitkinlas man: „Ma dara, mri daj nane phuj, ča ľiker avri savoro, me som paš tute. Na mukhava tut.“

Leskeri daj maj avľa pale. Čhivkerďa pro skamind varese balički: „Mi pes ureľ!“

Dovedl mě k nim domů. Jeho matka se mohla zbláznit, když mě uviděla. Brečela, nadávala: „On si přitáhne domů cikánku z maringotky! Taková ostuda! Co tomu řeknou lidi?“

„Vypadni, ty cikánko!“ křičela na mě

Stála jsem tam jako opařená.

A ten kluk – jmenoval se Franta – mě vzal za ruku a řekl jí: „Nikam, mami, nepůjde. Není to žádná špindíra, je lepší než kdekterá bílá holka!“

Ale ta jen lomila rukama: „Co s ní chceš? Co na ní vidíš?“

„Budu s ní žít. Jsem dospělý, nikdo mi nebude říkat, co mám dělat. Mám svůj rozum.“

Rozbrečela se ještě víc. „Jestli ji tak chceš, tak si ji vem a táhněte odtud oba dva! V mém bytě žádná otrhaná cikánka bydlet nebude!“

Pak mě sjela očima. „Počkej, nikam nechod. Takhle s ní nemůžeš mezi lidmi! V těch cikánskejších hadrech.“

Popadla tašku a vyběhla ven.

Franta mě pořád ještě držel za ruku, uklidňoval mě: „Neboj se, máma není zlá. Vydrž to, prosím tě, já tě nedám, neopustím tě.“

O Frantas pačarlas o balički avri, phenel: „Joj, diča, so tuke e daj andä!“ Andäl o balički lelas avri nevi rokľa, topanki, gadoro, gačici, podprsenka.

„No dikhes, phenavas tuke, miri daj nane rikoňi, dikh, savi lači hiňi!“

Me ilom e podprsenka maškar o angušťa. „Franto, oda so hin?“ Šoha andre miro dživipen podprsenka na dikhlom. „Sar som kada te urel? Man nane ši!“ Čiđom het.

„Dikhes, savi la hin kultura,“ rovlas leskeri daj.

Palis gejlam het. Pal o mariben sas čuče khera dost, the buči sas, kaj ča džahas. O Frantas kerlas traktoristas. Ale sar man lelas romňake, mušindom leske te solacharel, hoj ňikaske na phenava, hoj som romaňi. „Ňigda šoha imar na džaha pal o Roma. Aňi amare čhavage, so amen avna, na phenaha, hoj sal romaňi.“

Jov sas lačo ke mande, khere našti džavas, so džanavas te kerel? Solačardom leske sa, so mandar kamelas.

Dikhen, Romale, deš berš som leha, hin amen sa, so čhajorake aňi sunende na dikhavas. Duj čhave man lestar hin. O bala mušindom te zafarbinel,

Matka byla hned zpátky. Hodila na stůl několik balíčků: „Ať se oblíkne!“ Franta vybaloval balíčky, povídá: „Podívej, co ti máma přinesla!“ Z balíčků vytahoval novou sukni, boty, košilku, kalhotky, podprsenku.

„Vidíš, však jsem ti říkal, že máma není tak zlá. Jen se podívej. Je fakt hodná!“

Zvedla jsem podprsenku mezi prsty. „Franto, co to je?“ V životě jsem podprsenku neviděla. Jak se to nosí? Není mi zima.“ Pustila jsem ji zpátky na stůl.

„No jen se podívej,“ rozbředla se zas Frantova matka, „ta má teda kulturu!“

Potom jsme odešli. Po válce bylo volných domů dost, i práce byla, kamkoli člověk přišel. Franta dělal traktoristu. Ale před svatbou jsem mu musela slíbit, že nikom neřeknu, že jsem Romka. „Nikdy v životě už za cikánama nepůjdeš. A že jsi od nich, se nesmí dozvědět ani děti, až nějaké budem mít.“

Byl na mě hodný, domů jsem se vrátit nemohla, co jsem měla dělat? Slíbila jsem všechno, co po mně chtěl.

kaj te n'aven kale. Ale o jilo našti zafarbindom. O jilo andre mande furt rovel. Sar na sas khere, giľavavas mange romanes. Le čhavorenge romanes giľavavas, sar džanas te sovel. Phučenas mandar: „Savi čhib kaja, mamö?“

A me lenge phenavas: „Kaja miri čhib.“

Jekhvar dikhahas pre televiza. Sikhavenas ajse phure manušen, so len o čhave odčhide pendar.

Miro rom phenel avka: „Dikh, save hine rikone pro svetos, so peskera da mukhen korkora pro phuripen! O Del len te marel.“

Jov furt phirelas pal peskeri daj, furt lake o love hordinelas, le čhaven odoj lelas. Ča me odoj na džavas, aňi joj ke amende na phirelas.

A me pre miro rom ča dikhlom: „The me som rikoňi manuňi paš tute, hoj odčhidom mira da mandar, so pre mande phirelas te mangel pal o gadže?“

O Frantas ačhiľa sar kašt. Mukhľa tele o šero.

„Solachardom tuke, Franto, dikhes, hoj miri solach na phaglom. Ale hin tut jilo? Phen, ko man andä kijoda, kaj mira da te odčhivav mandar?“

A vidíte, Romové, už jsem s ním deset let, máme všechno, o čem se mi jako holce ani nezdálo. Mám s ním dvě děti. Vlasy jsem si musela odbarvit, abych je neměla černé. Ale srdce, to si přebarvit nemůžu. A to srdce ve mně pořád pláče. Zpívala jsem si romsky, když nebyl doma. A taky jsem romsky zpívala dětem, když jsem je uspávala. Ptávaly se mě: „Mami, co je to za jazyk?“

A já jim říkala: „To je můj jazyk.“

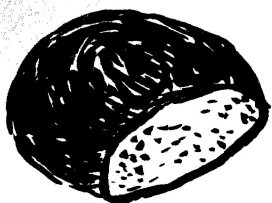
Jednou jsme se dívali na televizi. Dávali něco o starých lidech, kterých se zřekly jejich děti.

A můj muž povídá: „Jen se podívej, jaký to jsou na světě zvířata, co nechají svojí mámu na stará kolena samotnou! Však on je Bůh potrestá.“

On za svou mámou chodil pořád, nosil jí peníze, vodil k ní děti. Jenom já jsem k ní nechodila a ona k nám taky ne.

Zůstala jsem na něj zírat. „Tak to já jsem pak u tebe taky taková, že jsem opustila svou mámu, která kvůli mě chodila žebrot po sedlácích?“

Franta zůstal jako opařený, svěsil hlavu.

Maškar o Roma nane chochaviben, Franto. O Roma jekhetane fikeren, jekh bi avreskero na chal, jekh avreske na del te bokhaľol. Hin len jilo."

Pales man dikhavas, sar somas čhajori. Čhingerđi, bokhaľi, phraloro pro vast. Užarahas pre daj paš o šerboritiko bur. Sar avlas andal o gav, thovlas e lepeda pre phuv, lelas avri o maroro, pro efta kotora phagerkerlas, bo samas efta čhavore. Čaľam, la dake na ačhelas. „Ča chan, čaľon, me na som bokhaľi," phenlas. A na sas čačo. Kamelas ča, kaj amen te n'avas bokhale.

Jaj, Devla, sar me kamás te džal khere, te dikhel pale mira phura da! Te bešel tel e fala, avka sar o phure Romňija bešen, te dikhel kola bange, phagerde kherora, te preko dživel koda, hoj som voľno, hoj o khamoro hin miro, o čhonoru hin miro.

„Franto, slíbila jsem ti, co jsi chtěl, a svůj slib jsem dodržela. Máš ale srdce? Řekni mi, kdo mě přinutil k tomu přestat se stýkat s mámou? Romové jsou k sobě, Franto, upřímní. Drží spolu, jeden by bez druhého nejedl, jeden by druhého nenechal o hladu. Mají srdce."

Zas jsem se viděla jako malou. Děravé šaty, hlad a na ruce brášku. Čekávali jsme na mámu u šípkového keře. Když došla z vesnice, rozložila na zemi uzlík, co přinesla, vyndala z něj chleba a rozdělila ho na sedm kousků, protože nás bylo sedm dětí. Snědli jsme, co jsme dostali, na mámu nezbylo nic. „Jen jezte, najezte se, já hlad nemám," říkávala. Ale nebyla to pravda. Chtěla, abychom neměli hlad my.

Ach Bože, jak já jsem chtěla domů, do osady, zase vidět svoji mámu! Posadit se zády ke zdi jako

O Frantas phendá: „Te kames, džá. Ale mire čhavoreng e o dživipen na mo-sareha. Na kamav, kaj len tel o pindre te maren vašoda, hoj lengeri daj romaňi."

Gejľom khere. Avľom andre amari koloňija. Jaj, na prindžardom, hoj oda amaro romano pero. Rajkane khera, ča palal pandž šov ola phurikane bange kolibici.

Andro angluno kher bešelas o Šulo. Te vareko avelas, ta leskere rikone imar avri denašenas u bašonas. Ča te lenca dehas дума romanes, ta ačhile čit. U mange na takoj avľa pre godi, soske the pre mande bašon! Bo lenca davas дума gadžikanes.

Sas tosara, o khamoro džalas avri. Ko Šulo, šunav, sar dareko koškerel: „Gizo, šlakos tut te chudel! Soves sar murdaľi. Ta so kola rikone avral keren? Dža te dikhel!" Prindžardom, hoj oda o Šulo, amaro vajdas. Uštavelas peskera romňa.

Denašel avri leskeri romňi, andre rokľica, pindrangi, vičinel: „Jaj, Pano Márijo, ko avel! Dičha, Šulo, av avri!"

O Šulo andre cholov, o baro nango per leske izdralas, denašťa te dikhel,

sedávají staré Romky, dívat se kolem na ty křivé, rozpadlé domečky a znovu prožívat pocit, že jsem svobodná, že mi patří slunce i měsíc.

Franta mi řekl: „Jestli chceš, tak jeď. Ale mým dětem život kazit nebudeš. Nechci, aby jim házeli klacky pod nohy jenom proto, že jejich matka je cikánka."

Jela jsem domů. Dorazila jsem do osady. Ani bych tu naší romskou vesničku nepoznala. Všude hezké domy, jen vzadu pár starých, křivých chatrček. Hned v prvním domě bydlel Šulo. Jak se někdo k osadě blížil, hned vyběhli ven jeho psi a štěkali. Přestali, jen když se s nimi promluvílo romsky. A mně chvíli trvalo, než mi došlo, proč na mě tak štěkají. Mluvíla jsem s nimi česky.

Bylo brzy ráno, slunce právě vycházelo. Slyším jak u Šula někdo nadává: „Gizo, šlak aby tě trefil, co spíš jak zabitá! Proč ti psi venku tak vyvádějí? Jdi se podívat!" Poznala jsem Šula, našeho vajdu. Budil svoji ženu.

Ta vybíhá ven, bosá, jenom v sukni a křičí: „Panenko Marja, kdo to sem jde! Šulo, honem, pojď se kouknout!"

Šulo vyběhl ven jenom v kalhotách, tlusté břicho se mu třásl o. „No to

ko avel. „Jaj, či koro som, či so? Savi cholera tut adaj anda? Ajci berš na salas khere! Čhaje, džanlam, kaj muřal imar!“

Dikhav khatar mande, savore Roma andal o khera prastanas te dikhel, ko avľa.

O Šulo akharel: „Čhavale, džan, vičinen lakera da!“

Savore man chudne te ašarel: „Diča, savi raňi! Dikh o gada rajkane! O topanki! Prindžarehas kole čhingerdore bengores? Dikh o bala, sar princezna. Aňi na phenahas, hoj romano kokal!“

So dikhav? Miri daj prastal, našti denašel, sar izdral. O khosnoro lake perlas pal o šero, o šiva bala lake pašal o šero. O buchle roklí maškar o čanga. O vasta ke mande avri thovelas. Vičinelas: „So phendom? Hoj mri čhaj pale avela!“ The rovelas the asalas, našti duma delas. Palis man chudňa vastestar sar darekana, kana somas cikňi čhajori. „Av khere, phand o vudar, te na o Roma šunen!“

Pale somas khere. Savoro sas avka, sar kana gejlom odarig. Cikno kheroro, o thuv andre, phurikaňi lavkica, cikno šifoňericis, svata kipi pre fala, la dakero vadocis.

snad ne, vidím dobře? Co to, žes přijela? Nebylas doma celou věčnosť! Holka, my už jsme tě málem pohřbili!“

Rozhlédla jsem se kolem sebe, všichni už vybíhali z domků, podívat se, kdo to přišel. A Šulo už volá: „Kluci, honem, skočte někdo pro její mámu!“

Začali mě chválit: „Podívejme, jaká je z ní madam! Ty šaty! A ty boty! Poznals bys v ní tu malou roztrhanou dračici? A ty vlasy, jako princezna! Ani bys neřekl, že je Romka!“

Co to vidím? To utíká moje máma, nemůže běžet, jak se třese. Šátek jí sjel na ramena, kolem hlavy vlají šedivé vlasy. Nabírané sukně se jí pletou mezi nohama. Natahovala ke mě ruce, volala: „Neříkala jsem to snad? Že se moje holka vrátí?“ Smála se i plakala, nemohla skoro promluvit. Pak mě vzala za ruku, jako když jsem byla malá. „Pojď domů, zavři dveře, ať nás nikdo neposlouchá!“

Byla jsem zpátky doma. Všechno bylo tak, jako když jsem odešla. Malý domek, uvnitř kouř, stará lavice, malý prádelníček, na zdi svaté obrázky, maminčina postel.

„Jaj, mri čhajori, mangavas le Devles vaš tuke, mangavas les, te na merav, kim tut na dikhava. Soske ča tu denaštal? Dikhes, o phivlo Gejzas čirla muřa. E thardí les thoda andre phuv.“

Beštom mange paš o skamind, miri čori phuri dajori sa mange chudňa te phiravkerel o renti andal o šifoňeris, thovkerlas angle mande romane rokľici, bluzkici, dikhlore.

„No dikhes,“ phenel, „sa tuke garudom, kaj te na phenes, hoj tut nič nane. Oda sa tuke dav. Mek man hin dareso, užar! Dikhes? Oda thov tuke andro bala! Kada hin purane love! Rupune! Jaj, ta ča uri pre tute, mi dikhav!“

„Mamo, miro rom hino gadžo. Hin man duj čhave lestar.“

„Ta soske les na andal tuha le čhavorenca?“

„Džanes, sar oda hin. Save o gadže hine. Jon maškar o Roma na avna.“

E daj ča rovelas.

„Jov nane phuj, šoha man na marda, aňi bokhaľi paš leste na somas.“

Palis čhidom tele mre rajkane gada, urdom upre ola romane rentici, thodom mange rupune love andro bala. Vaš mri daj oda kerdom.

„Holčičko moje zlatá, co já jsem se za tebe namodlila, prosila jsem Pána Boha, aby mě nenechal umřít, dokud tě zas neuvidím. Pročpak jsi utekla? Vidíš, starej Gejza už je dávno v Pánu. Zabíla ho kořalka.“

Posadila jsem se za stůl, a ta moje staříčká zlatá máma mi začala z prádelníku nosit oblečení, rozkládala přede mnou romské sukně, blůzy, šátky.

„Vidíš?“ povídá mi, „všechno jsem ti schovala, abys neřekla, že nic nemáš. Tohle všechno je tvoje. Počkej, ještě něco pro tebe mám! Podívej, staré peníze. Stříbrné! Dej si je do vlasů. Tak honem, obleč si to, ať se na tebe podívám!“

„Mami, vzala jsem si gádže. Mám s ním dvě děti.“

„Tak pročs ho nevzala s sebou i s dětma?“

„Však víš, jak to s nima je. Gádžo mezi Romy jen tak nepřijde.“

Máma jenom brečela.

„Není zlej, nebije mě, nemáme s ním hlad.“

Pak jsem si svlékla svoje drahé šaty, oblékla jsem si ty romské a do vlasů si navázala stříbrné penízky. To kvůli mámě.

Phenav tumenge, ala trin d'ives, so somas khere, kamavas te prekodživel sa, so na dikhlom deš berš. Oda romano dživipen, so mange denašća. Akurat sas bijav. La terňa aňi le ternes na prindžardom. Sas churde čhavore, kana odarig denašćom.

„Romale, bašaven, kaj te khelav!“

Čhidom tele o topanki, chučilom pro placos, khelavas calo rat. Dojekhe Romeha kheldom, muršenca, džuvlijenca. Bisterdom miro gadžikano dživipen, pale somas romaňi džuvli.

Tosara o Roma jekh pal aver našlonas andre buti. Paš o skamind ačhiľa o čhibalo, o thulo Šulo, mato, o šero thodo pro skamind, sohlas.

Miro phraloro, o terneder, o Andrejkus, dikhavas, sar pes morel paš o paňi. Phenel mange: „Čhaje, ajso som l'indralo a mušnav andre buti te džal.“

Phendom: „Jaj, avka sig hin agor? Darekana calo kurko terdolas o bijav. Pherdo Roma dural avenas, pijenas, mulatinenas, khelenas.“

O Andrejis mange thođa o vast pro phiko: „Džanes so, mri pheňori, oda so tu kamehas te dikhel, oda imar nane.“

Řeknu vám, za ty tři dny, co jsem byla doma, jsem chtěla zpátky prožít všechno, co jsem za těch deset let zameškala. Ten romský život, který mi utekl. Zrovna se slavila svatba. Nevěstu ani ženicha jsem neznala. Byli ještě malí, když jsem odtud utekla.

„Chlapi, hrajte, ať si zatančím!“

Zula jsem si boty, skočila na plac a tancovala celou noc. Tančila jsem s každým, s chlapy i se ženskými. Nechala jsem za hlavou svůj gádžovský život, zase jsem byla Romkou. Ráno se jeden po druhém všichni vytráceli do práce. Za stolem zůstal jen tlustý Šulo, opilý, spal s hlavou na stole.

Sledovala jsem svého mladšího bratra, Andrejka, jak se myje u vody. Po-
vidá mi: „Hrůza, jsem tak nevyspalý, a stejně musím do práce.“

„To už je tak brzo konec?“ podivila jsem se. „Kdysi se svatba slavila celý týden. Sjeli se Romové zeširoka zdaleka, pilo se, veselilo, tancovalo.“

Andrej mě vzal kolem ramen: „To víš, sestřičko, to, co bys ty chtěla vidět, to už tu dávno není.“

Dorazila jsem ze svatby domů za mámou. Svlékla jsem si romskou sukni a halenku, sundala z hlavy stříbrné penízky.

Avlom ke daj pal o bijav, čhidom pal mande tele oja romaňi rokľa, bluzkica. l'om o rupune lovore andal o bala.

„Tu len na kames?“ phučľa mandar mri daj. A paľis phendá: „Adadives o terne imar modernones pen l'ikeren.“

Brigaha, polokores thovlas andre skriňa.

„Ma dara, mamó, sar ena mire čhave bare, anava len, sikhavava lenge, sar darekana dživavas, save renti hordinavas. Garuv mange sa kada. The o rupune lovore.“

E daj rovibnaha manca gejľa kije mašina.

„Ma dara, mamó, avava le čhavorencá. Avava.“

Sar džavas pale pal o rom, furt ča gondofinavas, sar anava mire čhavoren khere, ke miri daj, sar lenge sikhavava ola purane romane rentici the rupune lovore, kaj te dikhen: lengeri daj, savi sas the khatar sas.

„Tobě se to nelíbí?“ zeptala se mě. A pak dodala: „Dneska už holt mladý žijí moderně.“

Celá smutná zas všechno uklidila do skříně.

„Mami, neboj se, až mi děti vyrostou, přivedu je, ukážu jim, jak jsme kdysi žili, jak jsme se oblékali. Všechno mi to tu schovej. I ty stříbrné mince.“

Máma mě šla v slzách vyprovodit na vlak.

„Mami, neboj, přijedu i s dětma. Přijedu.“

Cestou zpátky jsem myslela jen na to, jak svoje děti přivezu domů, k mámě, jak jim ukážu ty prastaré romské šaty a stříbrné penízky, aby viděly – jaká byla jejich matka a odkud pocházela.

